

Histoire de France

Sous la direction de Joël Cornette

Franciaország története
Paris, Belin, 13 köt. 2009–2012

A legelső érzés, amely az embert elfogja, amikor kézbe veszi a Franciaország történetét bemutató, legújabb sorozat első köteteit, az elismerés: ez igen! Ritkán látunk ilyen szép könyveket! A második érzés a gyanakvás: vajon valóban olyan értékes a sorozat tudományos szempontból is, mint amilyen látványos?

A 20. század harmadik harmadában kiadott, többkötetes francia nemzettörténeti szintézisek ugyanis vagy „szépek” voltak, vagy „okosak”. Pontosabban: a kötetek külsejének vonzereje fordított arányban állt azok tudományos értékével. André Castelot és Alain Decaux nyolckötetes sorozatának (*Histoire de la France et des français au jour le jour*. Paris, 1979, Larousse–Perrin) kötetei például minden könyvbarát szívét megdobogtatták reprezentatív kötésükkel és látványos illusztrációikkal. Ha azonban e könyvbarát egyben történész is volt, gyorsan ráébredt, hogy e kötetek mindössze esszéekkel dúsított, kommentált kronológiákat tartalmaznak, s szerzői nem elemeznek, csak elbeszélnek. A neves kutatók alaposabb elemzéseivel szemben igénytelen külsejükkel tűntek ki, annak a kimondatlan alapelvnek a jegyében, mely szerint a komolyabb szakkönyvekbe nem illenek sem színes illusztrációk, sem történelmi térképek, sem elkülönített forrásszövegek. Ilyen volt a Seuil kiadó hatkötetes középkor-történeti (*Nouvelle histoire de la France médiévale*, 1990), ötkötetes újkortörténeti (*Nouvelle histoire de la France moderne*, 1991–2002) és húszkötetes jelenkor-történeti (*Nouvelle histoire de la France contemporaine*, 1972–1998) sorozata. A Fayard kiadó Jean Favier által szerkesztett, hatkötetes sorozata (*Histoire de France*, 1984–1988) kiváló köteteknek oldalait egyetlen illusztráció sem törte meg, pedig a szerzők, Karl Ferdinand Werner, Jean Favier, Jean Meyer, Jean Tulard, François Caron és René Rémond igazán színvonalas munkát végeztek. Talán csak a Larousse és az Hachette kiadó kísérletezett színesen illusztrált, s ugyanakkor tudományos értékkel rendelkező többkötetes összefoglaló művek terjesztésével. Az előbbi kiadó háromkötetes sorozatát Georges Duby szerkesztette (1970), az utóbbi ötkötetes sorozatának köteteit pedig az említett Duby mellett olyan hírességek írták meg, mint Emmanuel Le Roy Ladurie, François Furet és Maurice Agulhon (1988–1991). Sajnos az eredeti sorozatok kemény borítóval kiadott, gazdagon illusztrált köteteket mindkét kiadónál gyorsan felváltották az illusztrációk nélküli, puha fedeles, zsebkönyv-jellegű kiadások, amelyek olcsóbbak, s ezért kelendőbbek.

A Belin kiadó 2009-től megjelentetett új sorozatának első szembeötlő sajátossága: a puha fedeles, olcsóbb változat illusztrációs anyaga semmiben sem különbözik a kemény borítóval ellátott kötetekétől. Sőt különös módon az előbbieket sokkal látványosabb, színesebb borítót kaptak az utóbbiaknál. A sorozat szerkesztői pedig a jelek szerint úgy vélekedtek, hogy az illusztrációknak, a történelmi térképeknek, a családfáknak, a történelmi és szépirodalmi források részleteinek, valamint a táblázatoknak ugyanúgy helyük van az efféle szintézisekben, mint a narratív és elemző szövegeknek. Az illusztrációk kiváló minőségűek, és valamennyi színes, kivéve az eleve fekete-fehér színekben készült, régebbi fényképeket. A képek között pedig nemcsak korabeli ábrázolásokat találhatunk, hanem a bemutatott kornál

jóval később készült történelmi festményeket vagy más ábrákat is, amelyek azt érzékeltetik, miképpen idéztek fel egy-egy korábbi korszakot az utókor képzőművészei vagy politikai propagandistái. Valamennyi kötetben található legalább húsz történelmi térképet, de olyan is akad, amelyekben számuk a negyvenet, sőt a hetvenet is meghaladja. E térképeket a szerkesztők nem a számtalan francia történelmi atlasz ábrái közül válogatták össze, hanem vadonatúj ábrákat készítettek az egyes kötetek szerzőinek kívánalmai szerint, s ennek köszönhetően a történelmi térképek stílusa, forma- és színvilága is egységes. A térképeket pedig a legmodernebb tanulmányok alapján készítették el, amint az forrásaik jegyzékeiből látható.

A nem térképjellegű ábrák bősége ennél is nagyobb. Alig találhatunk olyan oldalpárt, amelyet ne tenne változatossá valamilyen illusztráció. Vannak itt ábrák a kora középkori hajóépítésről és a szövésről, valamint a vízimalmok működéséről, találhatunk táblázatokat a párizsi szekciókról a forradalom idején, elolvashatjuk Navarrai Margit falikárpitjainak ismertetését, de akadnak itt versrészletek, könyvborítók és számtalan karikatúra is. Viszonylag sok a főszövegtől elkülönített, úgynevezett „keretes szöveg”. Ezekben a legfontosabb források, történelmi dokumentumok részleteit olvashatjuk: a kolostorok feljegyzéseit, nemzetközi szerződések, újságcikkek részleteit, vagy éppen vezető személyiségek politikai elgondolásait. Az illusztrációk, fényképek nem pusztán hangulateltető, díszítő elemek, hanem az információközlés jól megválogatott eszközei: a látványt ismertető, apró betűs szövegek igen bőséges tájékoztatást nyújtanak, némelyik több mint fél oldalra is kiterjed.

Ami a történészek számára a legfontosabb lehet: e sorozat valamennyi kötetének a végén található egy ötven-egynéhánytól százhusz-egynéhány oldalig terjedő fejezet *L'atelier de l'historien* (A történész műhelye) címmel, amely ismerteti a kötetben bemutatott történelmi korszak forrásait, historiográfiáját, a történelmi emlékezet és a politikai irányzatok által megőrzött képet, a vitatott kérdéseket, s mindazon fontosabb problémákat, amelyekkel a korszak kutatói szembesülhetnek. Jó lenne, ha a 21. században egyre többen követnék e sorozat szerkesztőinek példáját, és a historiográfiai áttekintések ugyanúgy a történelmi szintézisek szerves részeivé válhatnának, akár csakis a bibliográfia vagy a névmutató. Talán felesleges hangsúlyozni, hogy az efféle áttekintések nemcsak a történészek problémáival ismertetik meg az olvasót, hanem azt jelzik, hogy a kutatás sohasem zárható le, s a korábbi értelmezéseket bemutatva óvatosságra intenek a napjainkban elfogadott interpretációkkal kapcsolatban is. A kötetek függelékében pedig viszonylag részletes kronológiát, bőséges bibliográfiát és a legjelentősebb személyiségek rövid, de az átlagos lexikonok szócikkeinél jóval alaposabb életrajzait találhatjuk. (Hogy a szerkesztők milyen tágan értelmezték a „történelmi jelentőségű személyiség” fogalmát, azt az a tény is bizonyítja, hogy az utolsó kötet utolsó életrajza Zinédine Zidane pályafutását ismerteti.)

A francia történelem kötetek szerinti felosztása meglehetősen hagyományos. A középkort négy kötet mutatja be, elkülönítve egymástól az úgynevezett Franciaország előtti Franciaországot (481–888), a feudalizmus korát (888–1180), a Capetingek aranykorát (1180–1328) és a százéves háború korát (1328–1453). Az újkori történelmet négy kötet mutatja be, a reneszánszé (1453–1559), a vallásháborúk (1559–1629), az abszolutizmus (1629–1715) és a felvilágosodás (1715–1789). A francia forradalom kitörésétől az első világháborúig terjedő korszakot három kötet ismerteti (melyeket a waterlooi és a sedani vereség választ el egymástól), az 20. századnak pedig két kötetet szenteltek, melyek között az 1945-ös év alkotja a választóvonalat. Egy-egy kötet 600–800 oldal terjedelmű, s a kiadó tervei szerint a teljes sorozat több mint 7800 oldalas lesz. Csak azért használunk itt jövő ideojú igét, mert a sorozat utolsó, a két világháború korát ismertető kötete még várat magára – a tervek szerint 2012 tavaszán fog megjelenni.

A sorozat szerkesztője a 63 éves Joël Cornette, a 17–18. század kutatója, számtalan könyv szerzője, aki 2006-ban elnyerte a Francia Akadémia történelmi nagydíját. A reneszánsz előtti korszakot bemutató kötetek szerkesztési munkálatait azonban a 75 éves Jean-Louis Biget, a középkor szakértője irányította, a négy utolsó kötetét pedig az 58 éves Henry Rousso, a II. világháború kutatója. A legtöbb kötetet egyetlen szakember írta, kivéve a legelső és legutolsó, amelyet kettő, valamint a forradalom és Napóleon koráét, amelyet három. A szerzők többsége a szerkesztőkénél jóval fiatalabb korosztályhoz tartozik, a francia történetírás legújabb, 21. századi nemzedékét képviselik. Ez a kötetek bibliográfiáján is meglátszik: a felsorolt művek nagy része 2000 után jelent meg – vagyis a szintézis során felhasznált kutatási eredmények jelentős részben már az új század történetírásának sikereit jelzik.

A kötetek szerkezete természetesen nem követhet teljesen egységes mintát. A szerzők egy része kronologikus fejezetekre bontotta fel az általa feltárt korszakot, s ezeken belül ismerteti az időrendi egységek sajátos vonásait, mások pedig előbb bemutatják a korszak eseménytörténetét, majd külön fejezeteket szentelnek az egész korszak demográfiai, gazdasági, társadalmi, politikai, közigazgatási, vallási, diplomáciai, hadügyi és kulturális sajátosságainak. E fejezetek arányai természetesen változóak: a francia kultúra „aranykorait” ismertető kötetek szerzői olykor félszáz oldalt is szentelnek művészettörténeti kérdéseknek, XIV. Lajos versailles-i palotáját pedig egy ív terjedelmű szöveg, valamint egész oldalas fényképek és térképek segítségével ismerhetjük meg.

A francia kritikusok egyöntetű elismeréssel fogadták a köteteket, s dicsérettel emlegették azok magas szintű dokumentációját, a kutatási eredmények frissességét, az értelmezések újdonságait és a historiográfiai fejezeteket. Már is „referenciajellegű” könyvekké, „historiográfiai eseménnyé” nyilvánították a sorozat egyes köteteit, hangsúlyozva az elegáns kiadást, az illusztrációk bőségét, s a szerzők remek kiválasztását, akiket „a korszak legjobb ismerőinek” neveztek. A *L'Histoire* című lap recenzióírója pedig e kijelentéssel fejezte ki véleményét: „Franciaország története már nem olyan, mint régen volt.” Aki a sorozat kötetait átlapozza, egyet fog érteni vele.

A sorozat kötetei:

Geneviève Bührer-Thierry–Charles Mériaux: La France avant la France (481–888).

Paris, Belin, 2010. 673 p.

Florian Mazel: Féodalitás (888–1180). 2010. 771 p.

Jean Christophe Cassard: L'âge d'or capétien (1180–1328). 2011. 784 p.

Boris Bove: Le temps de la Guerre de Cent ans (1328–1453). 2009. 659 p.

Philippe Hamon: Les Renaissances (1453–1559). 2009. 605 p.

Nicolas Le Roux: Les guerres de Religion (1559–1629). 2009. 591 p.

Hervé Drévilon: Les Rois absolus (1629–1715). 2011. 625 p.

Pierre-Yves Beaurepaire: La France des Lumières (1715–1789). 2011. 819 p.

Pierre Biard–Philippe Bourdin–Silvia Marzagalli: Révolution, Consulat et Empire (1789–1815).

2009. 700 p.

Sylvie Aprile: La Révolution inachevée (1815–1870). 2010. 658 p.

Vincent Duclert: La République imaginée (1870–1914). 2010. 838 p.

Nicolas Beaupré: Les Grandes Guerres (1914–1945). Még nem jelent meg.

Michelle Zancarini-Fournel–Christiane Delacroix: La France du temps présent (1945–2005). 2010. 640 p.

Hahner Péter